

Foto: B. Ružić

MEĐU ROŽANSKIM KUKOVIMA KOD CRIKVENE

Foto: B. Ružić

JUŽNI VELEBIT: KOM

od jednog vratnika do vrha i mlađe čak da je bio starije. Vrhac
je učinio svetu obrednu pisanicu i poslao na vlastita malača
u M. izvukao ih u vratnikove vlasti i učinio ih sasvim bezbožnim. Uz to je
i učinio i jednog čovjeka izvukao učinio ga svetim i usput u plju.
Uz to je učinio i jednog čovjeka učinio ga svetim i usput u plju.
Uz to je učinio i jednog čovjeka učinio ga svetim i usput u plju.
Uz to je učinio i jednog čovjeka učinio ga svetim i usput u plju.
Uz to je učinio i jednog čovjeka učinio ga svetim i usput u plju.

Od vrha do vrha

Ražo Božić (Zagreb)

Diljem Velebita

Prošao sam planinareći mnoge naše planine i vrhunce počevši od pitomog Sljemena do oporijih vrhunaca Gorskega kotara, ali me je srce uvijek vuklo prema zapadu, prema onim visokim gordim vrhuncima Karavanaka, Kamniških i Julijskih Alpa. Uvijek me je nešto vuklo onamo k onim strmim stijenama, prema onim visinama i prema cijeloj divljosti i raznolikosti tih gorskih velikana. Prošao sam sve te gorostase uzduž i poprijeko i uvijek mi je bilo u srcu žao, zašto i mi nemamo nešto takovo u našoj užoj domovini, u našoj miloj Hrvatskoj. Uvijek me je nešto privlačilo prema onoj imozantnoj, divljoj, netaknutoj prirodi, prema njezinim stijenama, sunovratnim dubinama i prema svemu onome gordome, što priroda u sebi sadržava. Planinario sam mnogo puta sam prkoseći njezinim hirovima, njenim olujama, usovima snijega i kamenja i uvijek sam žalio, zašto i mi nemamo nešto takovo.

Prijatelji me upozoriše na Velebit!

Velebit! Phi! Jedva 1500—1700 m visok i kad ga gledaš s mora, ravan, pust greben bez ikakovih interesantnosti. Ravan i gô, šta će tamо?

Pred par godina odlučio sam se ipak, da i onamo zavirim. Pošao sam onamo s bojazni u srcu i s nelagodnošću, da će ovaj put svoj dopust i sve svoje dragocjeno slobodno vrijeme potrošiti baš ututanj. Krenuo sam sâm, jer nisam našao partnera, u ono divlje nepoznato područje, gdje nema planinarskih kuća ili su zatvorene, gdje nema konačista, svratišta, gdje se ne može nigdje ništa dobiti za jelo, a bogme niti vode za piće. Pošao sam onamo, gdje nema ljudi, već po pričanju vladaju medvjedi i vuci. Krenuo sam da udovoljim svojoj znatiželji i nadao sam se razočaranju. Pošao sam i nisam požalio. Danas sudim posve drugačije. Od svih planina, koje sam dosada obišao, najljepši je Velebit! I kako god sam se godinama nećao da idem onamo, tako se sada svake godine makar na par dana onamo svraćam.

Velebit! Velebit! Njega i njegove ljepote, život na njemu, njegove raznolikosti ne dadu se opisati. To nije dosadno planinarenje ili dugotrajan uspon na jedan vrh, gdje cijelog puta za uspona gle-

daš uvijek jednu te istu sliku i jedva čekaš da dođeš gore. Ne! Sa svakim korakom uspona ili napredovanja ukazuje se nova slika. Novi oblici stijena, nove formacije tla, nove boje i novi krajobraz. Mijenjaju se klisure, dubine, vrtače, vrhunci, šume, golotinje, divljest i pitomost. Svaki korak novi vidik, nov krajobraz, nove divote, nov život. Od žarkog ljeta na moru do sniježne studeni zime na vrhovima. Od golog kršnog kamena do bujnih livada i šuma, ponikava i dabara. Od pitomosti janjadi, srna i zečeva do grabežljivosti vukova i medvjeda, sve se to mijenja po sto puta na dan.

Velebit! Velebit je opisati nemoguće, može ga se samo djelomično prikazati u slikama ili filmu, a i to mnogo ne vrijedi, jer slike, da su i ne znam kako dobre, ne mogu prikazati niti stoti dio njegove stvarne ljepote, koje se na njemu nalaze. Najbolje je vidjeti ga svojim vlastitim očima.

A kada se nakon par dana srce zasiti planine i oči umore gledajući njegove ljepote, ne treba daleko tražiti promjene. Za 3 do 3 i pol sata spustiš se do mora i ondje uživaš u žarkom primorskom suncu i obilnom morskom kupanju.

Ali ne zadugo, jer će te srce nakon par dana ljenčarenja ponovno odvući gore, gore u Velebit.

Sa svojim sam izletima dosta izbirljiv, ali idem svejedno svake godine onamo i znam pozitivno, da će svaki puta opet nešto novog i lijepog naći i doživjeti i čvrsto sam uvjeren, da će i svaki onaj, koji se samo jednoč onamo popne, ponovno se svake godine onamo svratićti. Jer ko jednoč vidi ljepote Velebita, okusi na sebi čar primorskog sunca i visinskog zraka te samo jednoč proboravi u našim planinarskim kućama kraj opskrbnika, čestitog i čistog Primorca, taj se mora, mora ponovno vratiti.

Tako sam pred par godina i ja pošao prvi puta na Velebit. Oboružan Poljakovim vodičem, kompasom i svojom neizbjježivom sjekirom krenem preko Sušaka parobrodom do starodrevnoga grada Senja i onda drugi dan ujutro kroz Senjsku dragu preko Križa, Malog i Velikog Stolca do planinarske kuće braće Krajač na Rujicama (1110 m). Poslije odmora krenem na Jadicevu planinu (1417 m). S vrha pružio se prekrasan pogled. Skoro cijela Lika leži kao u reljefu pod nogama. Nakon razgledanja spustih se do sela Žukalj a odavde prešavši sedlo Hadžin grob (1126 m) otputio sam se kroz sela Tuževac i Rakita do naselja Oltari (937 m) na noćenje.

Drugi dan ujutro počela je odavde ona prava pjesma ljepote Velebita. Onom lijepom gorskom Premužićevom stazom, koja vodi sve tamo do Oštarija, reda se pred očima divni gorski svijet. Započinje uvertira planinske ljepote. Put prolazi preko malih ali dražesnih livada, kreće kroz zelene šume te se preko Božine

planine diže sve više i više, dok ne dovede do prvih sedala starca Velebita. Zelene košanice i šume ustupaju mjesto okomitim, od sunca i kiše ispranim karakterističnim glatkim stijenama našeg krša. Put vodi dalje, nema mirovanja, nema dosade, oblik i vegetacija se svakim korakom mijenja. Evo malog prirodnog tunela. Goleme pećine prirodnom snagom izbačene iz svoga iskonskog položaja, nabacane jedna preko druge, stvaraju mali prirodni rov kroz koji vodi staza. Čovjek prolazi dalje, divi se svemogućoj prirodi, koja na svakom koraku pruža nove primjere svoje snage i svoje svestrane ljepote, i za kratko vrijeme, prije nego bismo se i nadali, evo nas kod »Krajače u kuće« (1580 m) ispod Vučjaka.

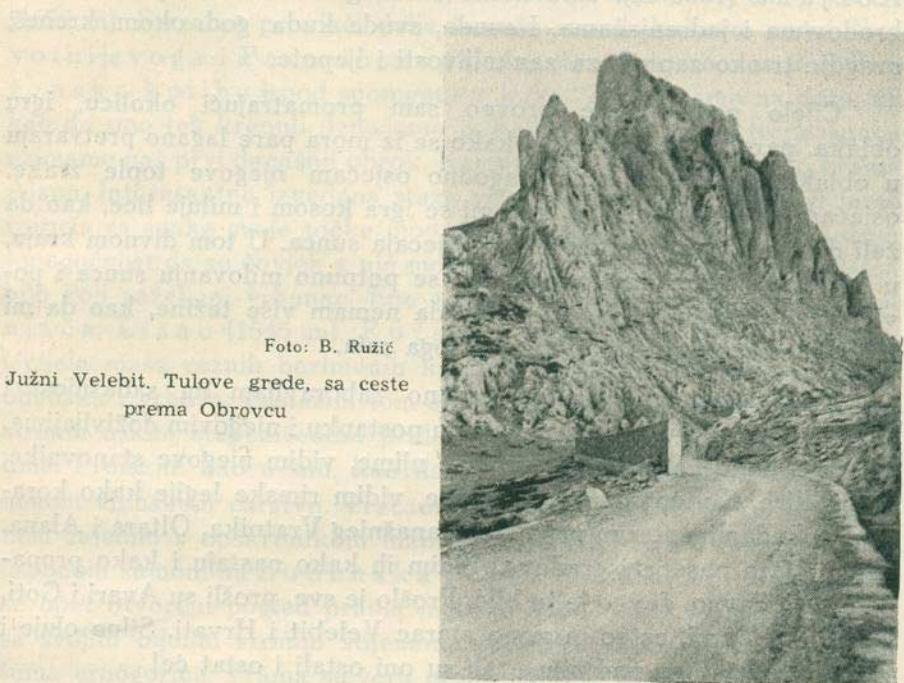

Foto: B. Ružić

Južni Velebit. Tulove grede, sa ceste
prema Obrovcu

Opskrbnik, primorska dobričina, dočeka me srdačno i nuđa me sa svime što ima hrvatska korenika, čist, simpatičan, trudi se zajedno sa svojom marljivom ženom da mi na svaki način udovolji. Gospodine, evo ima ovo! Gospodine, evo ima ono! Imam i, ako želite, pečeno pile i zelene salate. A ako vam se prohtije, mogao bih sutra rano ujutro da skoknem do mora pa da vam donesem svježih riba za objed.

Zar!? — Ne ide mi nikako u glavu ovaj velebitski komfor. Ima svega, što samo u planini zaželjeti možeš. Posuđe, posoblje i sve ostalo čisto i uredno, da se sve blista. Da se uvjerim o njegovim navodima, naručih pečeno pile. Za kratko vrijeme bilo je gotovo.

Od sitnine priredila je marljiva opskrbnica ujušad, a ostalo ispekla, da je bila milina. I na koncu, šta košta? Svega 12 dinara! Dakle, ujušad, cijelo pečeno pile, pečeni krumpir kao prilog, zelena salata i kruh, sve to skupa zajedno za ovu nisku cijenu!

Poslije objeda izadem pred kuću. Ugodno se osjećam na suncu i razgledavam kraj. Iza kuće eno vrh V u č j a k a (1645 m), preda mnom eto redaju se V e l i k a k o s a (1620 m), Z a v i ž a n (1638 m), R a j i n a c (1699 m), V r a t a r s k i k u k (1678 m), H a j d u č k i k u k o v i (1658 m) i cijeli niz onih ostalih vrhunaca i grebena Velebita. Eno i L u b e n s k i h v r a t a (1474 m) i iza njih V e l i k o g K o z j a k a (1620 m). Eno desno i sinjeg mora sa svojim otocima, brodovima i jedrenjačama. I svuda, svuda kuda god okom kreneš, svagdje ti oko zapinje za zanimljivosti i ljepote.

Cijelo poslijepodne proveo sam promatrujući okolicu, igru oblaka, parobrode na moru i kako se iz mora pare lagano pretvaraju u oblake. Ležeći na suncu lagodno osjećam njegove tople zrake, osjećam lagan povjetarac, koji mi se igra kosom i miluje lice, kao da želi da me obrani od prevelikog utjecaja sunca. U tom divnom kraju, u tom savršenom miru prepuštam se potpuno milovanju sunca i povjetarca, osjećam se laganim kao da nemam više težine, kao da mi tijelo lebdi zrakom iznad cijelog toga raja.

Opojen suncem i vjetrom lagano zaboravljam na sadašnjost i snatrim o starcu Velebitu, o njegovu postanku i njegovim doživljajima. Vidim u duhu narode, koji prolaze njime, vidim njegove stanovnike, vidim Ilire, Kelte, Liburne i Japode, vidim rimske legije kako koracaju nekadanjim starim putevima današnjeg Vratnika, Oltara i Alana. Vidim stara naselja i gradove. Vidim ih kako nastaju i kako propadaju. Ali, davno, davno je to bilo. Prošlo je sve, prošli su Avari i Goti, Mlečani i Turci, ostao je samo starac Velebit i Hrvati. Silne oluje i vihori prohujali su nad njima, ali su oni ostali i ostat će!

Sunce naginje sve niže i niže prema zapadu, hladan zrak vraća me u realnost, nestaju vizije, opet imadem pred sobom sadašnjost. Sunce zalazi za horizont i posljednje njegove trake bojadišu more nekim čudnim zagasito crvenim svijetлом. Izgleda, kao da ono nije više obično more, već sama krv, more krvi, krvi naših pradjedova prolivene za slobodu svoga naroda. Sunce nestaje, nestaje i crvenila. Na nebnu pojavljuju se zvijezde i Velebit se sprema na počinak. Ali tamo dolje na moru opet se slika mijenja, stotine i stotine malih svijetlih točkica rasvjete obalnih mjesta i otoka, svjetiljaka ribarskih barki »svičarica« ukrašuju cijelu površinu mora. Izgleda, kao da je posuto zvjezdicama, kao da se nebo spojilo s morem i da čini jedan jedini zvjezdani nebeski svod.

Hladan vjetar primora me da se sklonim u kuću, gdje u čistom krevetu brzo usnuh.

Drugi dan, da mi ne bude dosadno i da imadem uza se nekoga, koji pozna te sve vrhunce, uzeo sam sa sobom opskrbnika. Krenuli smo Premužićevom stazom. Išli smo lagano u sunčanom jutru kroz tu suncem obasjanu divnu krajinu i uživali u promatranju prekrasnih prirodnih motiva. Vrhunci, doline, kotline, duboke vrtače, stijene, kamenje najraznovrsnijih oblika, zelene šume i kamena pustoš krša redaju se pred očima u svoj svojoj ljepoti. Čovjek gleda i upravo zaboravlja da hoda. Eno Zelenog kuka (1610 m), Gromovače (1675 m). Staza se provlači dalje između raznih kukova, eno i Novotnjevoga i Pasarićevoga, i za čas dva eto nas kod Rožanske kolibe ispod spomenutog kuka. Tri sata smo na putu, ali kao da smo tek krenuli. Iznašamo iz kolibe stol i stolce te na suncu uzimamo naš prvi današnji obrok. Nakon jela prošećem se malo prema Alanu. Interesantno izvedena staza vere se dalje sad simo, sad tamo i pruža sa svake svoje točke mogućnost razgleda prirodnih ljepota a i mogućnost da se čovjek s nje može u vrlo kratko vrijeme popeti na bilo koji zaželjeni vrhunac. Eno tamo Crikvena (1644 m), Varaća, Lisac (1545 m), Rožanski vrh (1638 m), Alančić, i cijela masa raznih bezimenih kukova, kukića, tornjića, kamenih obeliska i vrhova. Prolazim tom stazom sad grebenom, sad usjekom, strmim uskim stepeničastim prolazima i širokim otvorenim predjelima. Prolazim kao u snu, kao da nisam zapravo na zemlji, nego u nekom vilinskom carstvu. Vraćam se natrag Rožanskoj kolibi i krenem zajedno s opskrbnikom nizbrdo prema Lomu i onda laganim usponom šumom na Lubenska vrata. Sa Lubenskih vrata pruža se opet otvoreni pogled prama jugu na Veliki Kozjak, koji se sa svojim bijelim strmim stijenama posebice ističe iz onih zelenih šuma crnogorice. Prama sjeveru otvoru se opet pogled natrag preko Loma na vrhove Velike kose i Vučjaka s Krajačevom kucicom. Nakon razgleda krenusmo lagano dalje nizbrdo preko malih košanica i livada, načičkanih grupama crnogorice do velikog krškog polja Lubenovac. Dosta veliko polje, okruženo šumom i opkoljeno bijelim stijenama kukova Vratarskog, Hajdučkog i Vel. Kozjaka, idilično se ističe svojim zelenilom i bujnom travom u onoj bjelini okolnih stijena. Bacamo se u mekanu travu i predajemo odmaranju i milovanju gorskog sunca. Lijepo nam je ovdje i ugodno se osjećamo, ali moramo nažalost dalje. Veremo se preko Vel. Kozjaka i spuštamo se onda kroz gustu šumu i povijuše do ceste Kosinj-Alan, te krenemo njome dalje do planinarske kuće na Alanu. Ovdje smo se rastali. Opskrbnik krene odmah nakon malo odmora dalje preko Premužićeve staze natrag na Vučjak, a ja se utrpah u teretni auto

pilane gosp. Balena i odvezoh se njime po onoj interesantno izvedenoj cesti uz neprestani pogled na more i otoke do mjesta J a b l a n a c na kupanje.

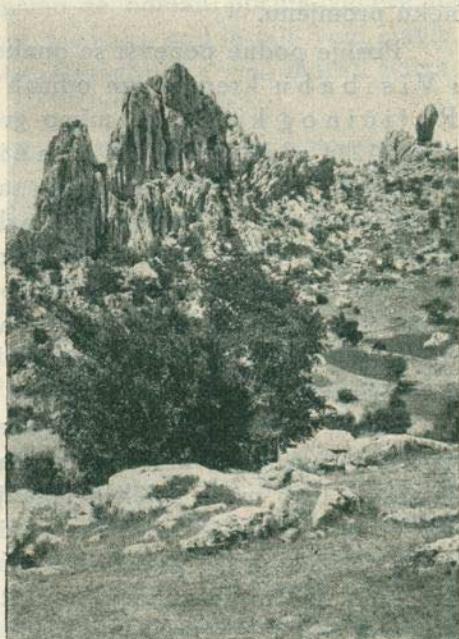
Dva sam dana proveo na moru, razgledavao okolicu a ponajviše krasan i lijepo uređen zaljev Zavraticu, no najveći dio vremena proboravio sam u moru samom. Sate i sate proboravio sam u vodi plivajući i roneći, vozeći se na čamcu i jedrilici, dok mi to sve nije dosadilo i srce me ponovno odvuklo u planine. Ostavio sam more i njegove darove, ostavio sam fine pečene ribice, rujno vince i svježe voće, da se ponovno vratim natrag na Velebit. Rano ujutro veroao sam se već, preko onog na početku uspona očajnog golog krša strmo uzbrdo do T u r s k i h v r a t a između D u n d o v i Ć k o s e i V e l i k e g o r e. Sa vratiju pružio mi se ponovno lijep pogled na more, otoke i na cijeli put, koji sam iz Jablanca prošao. Otok Rab pružio se pred mnom na dohvati ruke, vidi se svaka pojedinost na njemu. Vitki zvonici rapskih crkava ističu se svojom bjelinom iz plavila mora, a male jedrilice ko mali bijeli galebovi ukrašuju cijelu sliku. Gledao bih još dalje i pratio put mimo plovećeg parobroda, ali sunce se sve više i više diže, dolazi s njime i vrućina pa požurih da se prije žege čim više dignem. Nakon 3 i pô sata uspona eto me opet kod planinarske kuće na Alanu. Opskrbnik g. Matijević veselo me dočeka kao sina povratnika, ali na njegovu žalost samo na kratko vrijeme, jer se nakon kratkog odmora uputih opet dalje. Ugodna Premužićeva staza vodi dalje uz neprestani pogled na more i otoke preko Z e ċ j a k a do O g r a đ e n i c e, gdje na čistini iznad šume stoji planinarska kuća Škole narodnog zdravlja. Srdačno dočekan od simpatičnog opskrbnika ugodno sam se ovdje snašao. Opskrbnik kao i brat mu nastoje da me kao prvu lastavicu planinarstva ove godine čim više zadovolje. A kud ću ljepše i zadovoljnije provesti nego ovdje u našim planinama, u našim kućama, gdje sve odiše našom zemljom, krvi i ljudima. Sjedeći kraj otvorenoga prozora razgovaramo i promatramo, kako vjetar goni nebom tmaste oblake pune kiše i vlage, gledamo tamo daleko dolje na more obasjano suncem, kako se sve više i više od jakoga vjetra burka. Gledamo i razgovaramo i nestaje svakog nepovjerenja među nama. Razgovor postaje iskreniji, življiji, priče i dogodovštine redaju se jedna za drugom.

— E da ste vi vidjeli moga svaka Pavla. Bio je lugar i volio je šume i planine. Skoro cijeli život proveo je u njima. Jednoč išao je on iz Štirovače preko Šatorine na Ograđenicu. Ide on zamišljen putem, promatra prirodu i misli Bog zna na što. Ide lagano i ne gleda na stazu, kojom hoda. Noga naučena na tvrdi krš najednoč mu se zaplete u nešto mekano, toplo, trgne se i pogleda. Dvoje mladih medvjedića igra se stazom i sukobe se s njegovim opancima. Zapre-

pasti se čovjek, jer znade da mora biti u blizini i stara, pa počne polagano uzmicati. Ali da, ne dadu medvjedići, ne boje se oni, hoće da se igraju. Pametno ga gledaju svojim sitnim očicama i umiljavaju se oko njegovih nogu, veru mu se po gležnjima i ližu gole noge. Čovjek zaboravi na strah, raznježi se i sagne k njima pa ih hrani kruhom iz torbe. No kratka je bila ta igra, sa strmine nahrupi majka, sura medvjedica, boji se za svoju mladunčad pa hita u pomoć. Uspravi se na zadnje noge, golema je i visoka, i iskesi zube na mog Pavla. Imade on pušku pripravnu, ali uzmiče. Zar da ubije majku? Uzmiče, ali mu se mladunčad ko prilijepila za noge. Valjda su gladni pa ih mami kruh i idu za njim. Preplaši se on još i više, jer medvj-

Foto: B. Ružić

Južni Velebit. Krško polje Čaber

dica postaje sve bjesnija, vadi iz torbe komadiće kobasicu i baca ih daleko iza medvjedića, ovi krenu za njima i odalečuju se od Pavla. Upotrijebi on brzo ovu priliku i stane bježati, što su ga samo njegove junačke noge nosile. U bijegu još se jednoč okrene da vidi, što se iza njegovih leđa događa, a ono ima šta i vidjeti. Medvjedica uhvatila svoje mlade pa ih šapom udara i baca kao vreće žita po putu za kaznu, valjda zato, što su se išli upuštati s jednim odvjetkom ljudskoga roda, onoga koji ide samo za uništavanjem svega što je prirodno lijepo.

I redaju se priča za pričom o doživljajima, divljači, prirodi, o planinarima, koji od samoga veselja gube svoje legitimacije, pa ih onda

opskrbnik lovi diljem cijelog Velebita, da im ih ponovno uruči, o drugima koji razneženi zaboravljuju na vrijeme i novac, široko-grudno bez računa otvaraju svoje novčarke, pa da se onda već nakon par dana vrate kući, jer iz novčanih razloga ne mogu više dalje nastaviti put. I bilo je već skoro pola noći, kada smo prekinuli priče i legli spavati.

Prenoćivši u čistom i udobnom krevetu doma nastavio sam drugi dan put grebenom sve do planinarske kuće na Bačić kosi. Cijeli taj put od Alana pa do Bačić kose drugačiji je, pitomiji nego dosadašnji. Mjesto golih ispranih stijena krša sjevernog Velebita prevladavaju ovdje šume, travnjaci i obrasli proplanci, više imade janjadi, konja i krava. Oko naučeno na vrleti, nekako se odmara, imajući neku promjenu.

Poslije podne popevši se onako usput na Bačić kuk (1306 m) i Visibabu krenuo sam odmah poslije objeda iznad Čelinca i Rujičinog kuka, pa mimo grebena Kize (1278 m) i Laginca (1234 m) kroz selo Stupacino do Oštarija. Prenoćio sam u čistoj privatnoj kući, jer prema saopćenjima, koje sam putem dobio, u gostonici se vrlo loše spava. Razlog — razne sitne životinjice. Rano ujutro odlučio sam da ne idem, kako sam prvodobitno nakanio preko Raminog korita, jer je bilo puno snijega i teško prohodno, već sam se spustio do sela Brusana i onda preko Rizvanuše poduzeo uspon na Visočicu. Prolazeći lijepim gustim šumama nabrao sam onako usput dvadesetak krasnih vrganja, kojih imade tamо u izobilju, i veselio sam se već unaprijed, kako će mi priređeni s jajima fino prijati. U prvom selu, na koje naiđoh, upitah, da li imadu jaja i da li bi mi ih htjeli s vrganjima ispeći. Jaja imadu i mogu ih ispeći, ali bez vrganja, jer prvo oni to nikada ne jedu, i drugo prema tome ne znadu niti prirediti. To isto mi se desilo i u drugom selu. Ni tamo nije nitko znao pripremiti vrganje. U trećem selu razljutih se zbog te neukosti naroda, kome ispred nosa izgiba korisna hrana, zatražih vode, masti, jaja i vatre te demonstrativno započeh pred radoznalim seljacima priređivati jelo. Kada sam bio gotov, razdijelio sam cijeli svoj proizvod među prisutne da ga kušaju. Ispočetka su se nećkali, valjda su se bojali, da ih ne otrujem, ali kada sam ja prvi i iza mene neki hrabriji zagrabiložlicom i počeli jesti, priključili su se i ostali. Hvaljenju kako je to dobro i fino, nije bilo ni konca ni kraja. Kada sam im po njihovom traženju ponovio cijeli proces kuhanja i kada su mi obećali da će ih i oni od sada brati i njima se hraniti, krenuo sam dalje.

Cijeli dan dopodne imao sam krasno sunčano vrijeme i već sam se unaprijed veselio, kako će se gore na Visočici na gorskom suncu i svježem zraku lijepo sunčati. Ali sam se prevario. Čim sam se više

dizao, tim su se više počele sakupljavati magle oko vrha i dok sam stigao gore do Gojtanova gdoma, bilo je već sve u magli. O vidiku a kamo li o sunčanju ni govora. Ne vidi se niti pet koraka daleko. Hladno je i vlažno. Dom na oko privlačiv iz vana, unutra je dosta neprijatan. Da utučem vrijeme i vlagu, sjednem u kuhinju kraj štednjaka i zajedno s opskrbnikom ložimo marljivo vatru i kuhamo čaj. Zasitivši se čaja, kolačića i ostale suhe hrane spuštamo se iz dosade u podrum i odanle izvlačimo iz pjeska zakopane boce. Istina je, i one su vlažne i zamazane izvana, no to nam ne smeta, jer se unutra iskri rujna kapljica izvrsnog vina. Griskamo suhe kolačice, razgovaramo koješta i praznimo iz dosade marljivo flaše. Prazneći boce pomalo postajemo veseliji, zaboravljamo na dosadu, maglu i hladnoću, te se kraj toplog štednjaka ugodno osjećamo. Utukavši tako dosadno poslijepodne spremismo se odmah poslije večere na spavanje. I bilo je već zato i vrijeme, jer kako god je bila vani magla, tako se i nama već počelo pred očima magliti, pa smo morali potražiti spas u krevetu.

Ranom zorom slijedećega dana ostavio sam kuću i uputio se u prekrasnom bistrom sunčanom jutru na sam vrh Visočice. Magle, koje su se jučer kupile oko vrha i ometale mi sunčanje, slegle su se u doline pokrivajući svojim bijelim neprozirnim plaštem cijelu Liku i niže krajeve Velebita. Samo pojedini suncem obasjani vrhunci isticali su se iz tog bijelog maglenog mora kao zeleni otoci usred oceana. Ostavivši vrh Visočice počeo sam se spuštati strmo nizbrdo po bašne najugodnijem terenu pa tada dalje sad gore, sad dolje preko Jelovca (1602 m) prolazeći preko velikih krških livada. Oglavnovca, Badanjskih dolaca te raznih šumskih pojasa, obilazeći velike vrtace, dok nisam nakon nekih 6 sati hoda stigao do visoravni Struge. Kako sam se nakon 4 dana ponovno zaželio mora i njegovih blagodati, počeo sam se prošavši Buljmu (1559 m) naglo prama njemu spuštati. Za vrijeme odmora ispod vrha stigne me jedan mladi seljak iz okolice Starigrada. Riječ po riječ i upustismo se u razgovor.

Upitah ga otkuda ide.

- Bio sam u Metku da kupim kukuruza!
- Zar se kod vas ne može kupiti kukuruz?
- Može, ali je za 15 para skuplji nego u Metku!
- I radi toga pješačiš dva dana preko Velebita?
- Da, gospodine, siromašni smo i teško nam je za svaku paru.

Sjetih se našeg života u gradu i bude mi momka žao. Dok mi tamo živimo u izobilju, dotle ovi ovdje siromašni ali pošteni kršni Primorci oskudijevaju u svemu. Za razliku od par dinara polaze s mora krškom stazom preko Velebita u Medak, da tamo za tu malu

razliku kupe nekih 12—15 kg kukuruza te da se onda drugi dan vrate, proveravši se ponovno istim teškim putem preko brda, s tim dragocjenim svojim teretom, da prehrane na neko vrijeme svoju porodicu »palentom i mljekom«.

Težak i gorak život. Sretao sam kasnije djevojke, gdje silaze s planine noseći na sebi teret napola suhog granja i korijenja. Dizu se oko pola noći, veru se nekih 3—4 sata visoko gore u Velebit, da u šumskom kraju nakupe tog granja. Sabravši dovoljnu količinu, koju mogu ponijeti, spuštaju se s tim teretom, pod kojim se svijaju leđa, ponovno u dolinu svojim domovima, gdje će tim granjem naložiti vatru i skuhati skroman ručak »palentu i mljeko«.

I nisu samo kukuruz i drva njihova briga, već i voda, jer ni nje nemaju u izobilju. Dok jedne kreću u planinu po drva, druge polaze s bačvama na leđima isto tako po par sati daleko po vodu. Kine se i muče dan na dan po žarkom primorskom suncu hodajući s teškim teretom po onom očajnom kršu i kod toga svega hodajući usput predu vunu ili pletu čarape. Ovdje se vidi onaj teški i oskudni život naših Primoraca i Gorana, pokazuje se sva teška borba za mukotrpan život i opstanak. Borba za svaki gutljaj vode, svaki zalogaj hrane, svaku kaloriju topline.

U razgovoru sa svojim novim znancem brzo mi je prošao silaz te se za jedan sat nađoh na početku Paklenice kod kuće seljaka Mijata Prpića i zamolih konak. Primiše me vrlo susretljivo, ta kako i neće, sazidali su posebnu prizemnicu s velikom sobom samo za turiste. Soba velika i čista s krevetima, na kojima je skoro do stropa naslagano jastuka i vunenih pokrivača. Jelo tečno, dobro priređeno, sve uredno i čisto, a i jeftino. Plati, koliko hoćeš!

Ujutro nakon oproštaja sa domaćima uputih se put Paklenice. Paklenica i jest prava Paklenica. Dubok, strm kanjon, opkoljen divovskim okomitim stijenama postaje, čim se sunce malo više digne, pravi pakleni kotao. Sa sviju strana sijeva iz stijena vrućina, voda je posve nestala u prudu, ni od kuda niti daška vjetra. Vrućina i zapara postaje nepodnosiva. Stoga nastoje svi domaći, ako već moraju proći ovim užarenim, vodenom snagom probijenim prosjekom, da to učine već za rana jutra, jer inače poslije jao i pomagaj! Divim se toj snazi i ustrajnosti vode, koja je među tim okomitim stijenama produbla svoje korito i navaljala po dnu toga kanjona ogromne kamene blokove i stižem za daljni sat i pô hoda do gostione Veršić u Starom gradu.

Opet sam na moru! Malo primorsko mjestance s par rastresenih kućica, bez svakog »modernog komfora« i »internacionalne elite«, ali zato naše domaće, iskreno, prijateljsko i s tako puno sunca i mora kao u Nizzi, Canesu ili Ostendeu, s daleko više zadovoljstva i pri-

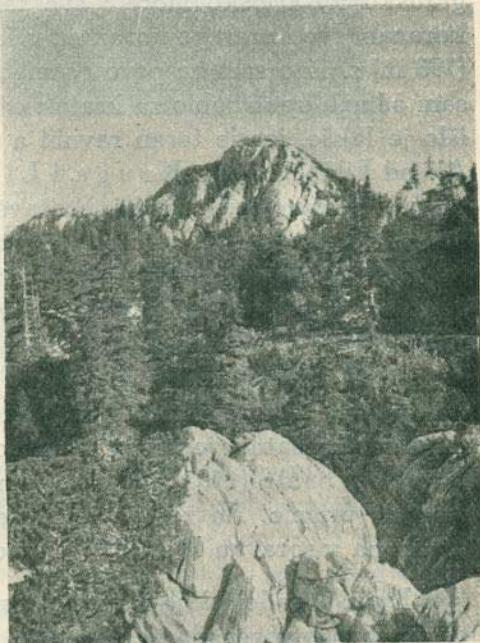
rodnog veselja a uz to, što je najglavnije, puno i puno jeftinije. Gostioničke sobe, opskrba dobra, barke i udice Primoraca na raspolažanje i svega što nam treba za oporavak, imade ovdje u obilatoj mjeri.

Stranac se ubrzo snađe u krugu domaćih ljudi, koji ga objeručke dočekuju, jer se imaju opet s nekim novim da porazgovore.

Večerom na obali, dok maleni valići tjerani svježim povjetarcem lagano zapljuškuju obalne žalove i ljupko glogoču ispod klisura, skupi se ubrzo maleno društvo da kraj čašice dobrog »dalmatinca« provede neko vrijeme u ugodnom nevezanom razgovoru. Kao i u planinskoj kolibi redaju se i ovdje razne priče, ali ne više one planinske, lovačke

Foto: B. Ružić

Zeleni kuk

o vucima, medvjedima i raznim šumskim pustolovinama, već ih zamjenjuju one o moru, morskim nemanima i jezovitim doživljajima pomoraca. Ne zna se, koje su strašnije i grozniye, da li one planinske ili ove morske. I dok mjesec lagano klizi površinom mora i nečujno kreće prama zapadu, slušatelj u duhu proživljuje mnogo strahotu morskoga nevremena, da mu se, sve unatoč dobrog »dalmatinca«, koža ježi i vlasti rastu.

Zasitivši se nakon 3 dana ljenčarenja krenuh ponovno na Velebit. Prošavši novom obalnom cestom kroz zaselak Seline započeo sam uspon strmo uzbrdo kroz selo Bucići sve dalje i sve više po golom rastrganom kršu prema Malim Libinjama. Put očajno loš, izložen neprekidno žarkom primorskom suncu, zahtijeva dosta velik

napor i ustrajnost. U onom suncu teško se uspinjem, malo sam zakanio, pa me uhvatilo sunce, znoj s mene curkom curi, nigdje oblačića na nebu, nigdje dokle god oko seže hladovitog drveta, sve pusto, golo i užareno. Jedini pogled na more ublažuje monotonost i loše čuvstvo uspona. Zabavljam se gledajući na more i zaboravljam donekle na vrućinu i put. Čudim se sam sebi, što me tjera ovamo gore, u tu vrućinu i pustoš, kada je plandovanje dolje na moru ipak ugodnije. Svraćam oči s tog pustog krša prema moru i lagano prolazim okom zelenim obalama planinskog kanala, preko otoka Paga, Vira, Molata, Oliba sve tamo do Ugljana i Dugog otoka, preko uskog kanala Masleničko ždrilo, kojim upravo prolazi neka veća ratna lađa, u Novigradsko i Karinsko more i sve tamo do Ravnih kotara. Gledam i koracam sve korak po korak na više i dalje. Tik pod vrhom Sopnja (793 m) naišao sam na prvo osamljeno sjenovito drvo, čiju hladovinu sam odmah upotrijebio za kratak odmor. Dalje do Malih Libinja išlo je lakše, jer je teren ravniji a imade i dosta sjenovitog drveća. Ali od Libinja preko Kruga i Ličkog doca ponovno se nastavio put po sunčanoj pripeci. Prošavši kraj vrela Pećina dogurah se nekako nakon 6 sati hoda sav ispečen od sunca do stanova na Štirovcu ispod samog vrha Svetog brda. Ovdje sam si priuštio malo dulji odmor, da temeljito razgledam okoliš. Vanredan je pogled odavde na gole prugaste stijene Komra (1252 m), vrhove Jerkovca (1265 m), Vlaškog grada (1383 m), prodor Male Paklenice te Karinsko i Novigradsko more. Nakon obligatne litre mlijeka i polsatnog odmora poduzeo sam konačan uspon na sam vrh Svetog brda (1753 m), kamo sam i za pola sata sretno ali ispečen i umoran prispio. Ne zadržavajući se mnogo na vrhu spustio sam se ubrzo na visoravan Dušice na noćenje.

Kuća Akademskog ski kluba naravski zatvorena. Nije mi prestalo drugo, nego da se sklonem u otvorenu i napuštenu kolibu HPD-a, koja baš nije bila niti najmanje privlačiva. Pola sata vremena trebao sam dok sam bar donekle očistio zemljeni pod od životinjskih izmetina, koje su bile tamo obilno naslagane. Očistivši tako potreban mi prostor položio sam na to mjesto nekoliko bukovih cjepanica, koje će mi ovu noć služiti kao »mekana postelja«. Nakupivši potom potrebnu količinu drva za kuhanje čaja i grijanje moje noćašnje »vile« otisao sam u nedaleku pećinu u potragu za vodom. Primitivnim ljestvama, t. j. po drvenim klinovima zabitim u stup, spustio sam se u snijegom napunjenu mračnu pećinu, gdje sam u jednom kutu naišao na dosta jaku nakapnicu. Napunivši sve raspoloživo posude kao termosicu, bocu za vodu i škatulju za jelo vodom pokušao sam da se s tom svojom lovinom izvučem ponovno gore prema izlazu iz špilje. To je doduše bilo lako reći, ali mnogo teže učiniti! Natovaren tim

Foto: B. Ružić

Zaljev Zavratnica

posuđem punim vode imao sam obje ruke zauzete, pa kako će se onda po onim skliskim klimavim klincima izvući a da ne prolijem vodu, razbijem termosicu ili da se ne skotrljam ponovno natrag još dublje u ovu mračnu špilju. Da se napijem vode ovdje, ne mogu, jer je premrzla, a da je ostavim ne mogu, jer sam žedan. No ipak nakon nekog vremena, na razne načine žonglirajući i balansirajući kao kakav cirkuski pelivan uspjelo mi je nekako da se iskoprcam iz te jame i požurivši se u svoju »vilu« započeh odmah s kuhanjem čaja naveleko. Ta kako i ne bih, jer kako god nisam cijeli dan ništa jeo osim jedne voćne konserve, nisam imao nikakovog teka za jelo, zbog cijelodnevnog znojenja samo bih pio i pio. Popivši neke 4 litre čaja izvalio sam se na svoj mekani krevet, načinjen od kvrgavih bukovih cjepanica, i za kratko vrijeme usnuh kao na perinama.

Slijedećeg jutra, tek što je počelo svitati, probudi me hladnoća i bol mojih udova, kojima ova noćašnja postelja baš nije prijala. Rastavši se srdačno sa svojim kvrgavim cjepanicama i učinivši još jedan posjet jučerašnjoj špilji otisao sam preko gorskih livada D u s i c a te šumom preko L i š c a n i h b u n a r a do maloga H a l a n a, gdje sam proveo cijeli ostatak dana ravnajući plave tragove jučerašnje postelje.

Nakon odmora u pravoj postelji krenuo sam slijedećeg jutra u pratnji jednog tamošnjeg seljaka na T u l o v e g r e d e te dalje preko Dolca poda Tulom, G o l e L i p o v a č e, krških polja L a d e, Č a b e r, P u č i na P r o s e n j a k i odavle dalje nizbrdo mimo sela

D e m n j a k a u O b r o v a c na Zrmanji, kamo smo nakon ukupno potrošenih 8 sati i stigli.

Cijeli predio od Tulovih greda do Prosenjaka je iza Rožanskih kukova najzanimljiviji i najkarakterističniji dio Velebita, pun zanimivosti i osebujnosti. Razni oblici krških kamenih stijena, vrtača, vrhunaca i polja, natječe se u svojoj lijepoj raznolikosti. Ne znam, što je ljepše, da li Tulove grede ili Dolac poda Tulom, okružen visokim stijenama od nekih 400 m. Da li gola Lipovača ili interesantna mala špilja Lipnjača. Da li krško polje Lađa sa svojim glatko ispranim kamenim obeliscima i ostalim bizarnim oblicima kamenih gromada ili polja Čuževca i Čabarsa oštrosazubljenim kamenim stupovima i balvanima, čučavcima i kamenim slonom. Da li kameni most i nosorog na Pućima ili zvonoliki čučavci i sočne trave Prosenjaka da li su ljepša polja ili vrhunci Golog brda, Vilenskog i Lade. Svuda se vidi gigantska ruka prirode koja je tisućljećima klesala po površini zemaljske kore i po tvrdom krškom kamenu, dok nije isklesala današnje najrazličnije kamene oblike. Cijeli park krških kamenih oblika. Najstrahovitije ali i najinteresantnije formacije krša razvijene su na tom odsječku Velebita.

Stigavši u Obrovac rastao sam se sa svojim pratiocem i ujedno završio svoj ovogodišnji i prvi posjet Velebitu. Čekajući u Obrovcu na parobrod, koji će me odvesti u južne krajeve naše lijepo domovine, prolazio sam u duhu cijeli dosadanji put i svu videnu ljepotu Velebita i već onda sam na koncu svog prvog izleta u tu divnu planinu zaključio, da će se i slijedeće godine opet na nju svratiti.

Iz zapisa o Treskavici planini

Josip Sigmund (Sarajevo)

Tamo na jugozapadnoj strani paraju horizont obrisi oštreljih vrhova romantične Treskavice planine, koja nije udaljena od Sarajeva ni 20 kilometara. Svojom najistaknutijom visinskom linijom dosiže ona u visu Paklješ 2088 m, a položajem zaprema dio kruga visokih planina, koje u najbližoj okolini obuhvataju Sarajevsku kotlinu. Zbijena je, i to u tolikoj mjeri, da se gotovo u jednom jednom grebenu izdiže sunovratno nad predgorsjem. Strmim obroncima gudura, što ih čine plahe planinske rječice — na zapadu Ljuta, koja je ujedno dijeli od Visočice (1974 m), na sjeveru Godinski potok i Dobropoljska rijeka, a na istoku Bistrica — izdvojena je ona gotovo sasvim od svojih susjednih planina, Bješnjice i Lelije. Jedino prema jugu postepeno se i bez oštreljih granica spušta cio njezin masiv u visoravan zvanu Zagorje. Jer je

i ona, kao i ostale planine toga kruga, vododjelnica između Sredozemnog i Crnog mora, kao što su i druge granične planine između Bosne i Hercegovine, zato se i Treskavica dijeli u dvije nejednakne grupe: na sjevernu — turovsku ili bosansku Treskavicu — i na južnu — kalinovičku ili humljansku Treskavicu. Turovska Treskavica je po apsolutnoj visini viša od kalinovičke. Na njoj se nalaze najviši vrhovi planine — Barice (2079 m), Oblik (1877 m), Djevojačke Stijene (2058 m), Ljeljen (1977 m), Paklješ (2088 m). Kalinovička Treskavica sačinjava uglavnom prostranu visoravan — na kojoj se izdiže na zapadu jedan krševit visok greben s *Velikim trijeskom* (1924 m) i istočni greben, *Krbljinski krš*, s visom *Krbljinska zvezda* (1904 m).

Foto: Dr. J. Fleger

Treskavica: Veliko jezero

Kazivali su nam seljaci, a odista je tako, kada pogled bacimo na masiv planine i kada hrlimo po prvi put na njezino plećato grebenje, ona ostavlja posjetiocu uvijek trajan i poseban utisak. Njene karakteristične izboćine i linije ostaju u sjećanju kao obilježje te planine, na koje se onda i svi utisci i sjećanja nadovezuju.

Treskavica nam svojom bogato izlomljrenom linijom kontura ostaje uvijek u sjećanju, a osim toga dočarava nam iluziju, da je to okamenjeni div, koji spokojno počiva. Eno, zar mu nije oblina Barica čelo, a ona uvala pod Prohini smetom — zar to nije baš prijelaz prema nosu, koji sačinjava Oblik. Dalje, čak dolje — eto usta oko Zubova, koja se napokon završavaju bradom pod *Prosječenicom*. *Prava pravcata divovska glava kakvog* sjedoglavog starca, čije je lice napor života izbrazdao isto tako kao

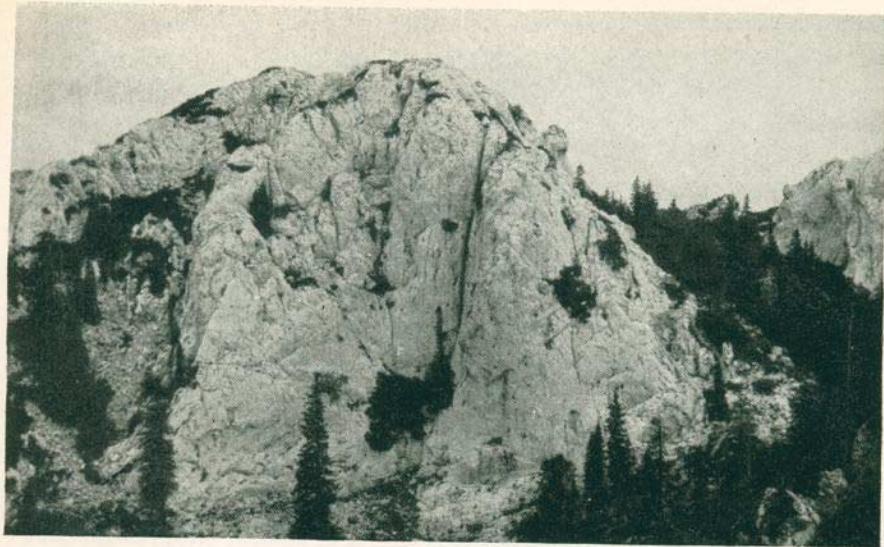
eno ona brojna točila ovu gromadu. Zaokružena je ona sada ciru-sima, koji kao prozračna maglica vijore po njenim oštracima stapa-jući se s blistavim plohamama pomalo zelenkastih snijegova, a dalje, daleko ispod same granice snijega podcrtana je ona dugom prugom sočnog zelenila, rašljastih krošanja, dubokih četinastih šuma, koje joj daju još veličanstveniji izgled. Vidici su to širokog pogleda, na kojima se oko ne zaustavlja brzo, nego kruži polagano sa oštraca na oštrac, u jednom redoslijedu, koji nam izazivlje u duši emociju trajne vrijednosti.

Kao starog druga pozdravljamo toga okamenjenog diva iz gu-dura, što ih para rijeka Željeznica na svom hučnom toku odvo-deći vode njegovih obronaka put Sarajevske kotline. Krivuda put rubom te rječice, prolazi gudurom pri samom njenom dnu tako, da je mjestimično vrlo mala udaljenost između puta i pjenušave usko-mešane vode. Ponegdje se izvija put do nad samu guduru vijugajući strmim obroncima predgorja, i to biva u tolikoj mjeri, da se dobro čuje zaglušna buka kojom se ruši ova planinska voda. Divni a i uzbudljivi su prizori, što nam ih ova gudura pruža.

Gudura vijuga u ispresijecanim malim zavojima; mjestimično, ali zato kratkotrajno proširuje se tvoreći sićušne dolinice, da se već odmah iza njih još više suzi, pa čak i toliko, da između krivudave pruge, što je dubi voda u planini, i puta, koji se je prilijepio povrh nje, nema ništa više nego zlokobna strmina nakon striješenih obronaka planine. Tu prosijeca voda ljudi kamen, rastače ga i nosi sa sobom zaglušnom bukom. Zrak je tu hladan, gust a i pun vlage, koja nam se lijepi po odjeći i licu. Neka tajanstvena tjeskoba i nemila hladnoća nas u toj guduri obuzima. Jedva da progovorimo po koju riječ među sobom.

Rijetko, ali zato s radošću iščekivan, iza koje okuke, gdje su litice gudure malo više raščlanjene, ukazuje nam se poneki oštrac Treskavice, a s njim i ona širina planinskih pejsaža. Tamo daleko, gdje se sivkasto modrilo planine sljubljuje s modrilom neba, tu se njeni oštraci stupaju jedan s drugim prelijevajući se u onu harmo-ničnu siluetu kamene glave.

Izbijamo iz gudure. Na domaku smo planine. Prostrano planin-sko polje, koje kraljičino mjestance Trnovo (844 m), pre-lijeva se u obronke same Treskavice. Trnovo je maleno mjesto, u kome se životari patrijarhalnim životom bosanskog sela. Kućerci čađavih krovova i uskih prozora zbijeno su poređani duž glavne ceste, koja vodi iz Sarajeva u Kalinovik. Rijeka Željeznica presijeca mjestance a i Trnovsko polje, kroz koje vijuga po cijeloj nje-govoј dužini, dolazi šumno odozgo s planine preko lomnih njenih gudura pronoseći dolinom studen otopljenih snijegova.

VRH VELIKOG KOZJAKA

Foto: B. Ružić

NISKI, A LIJEVO RUB VISOKOG DACHSTEINA

Foto: Ivan Bumba

Već na samom pragu planine a podno njenih izlomljenih litica zbijeno je selo Turovi, ni pola sata udaljeno od Trnova. Siromašno je i bijedno u tolikoj mjeri, da ostavlja mučan dojam. Skoro se može za njega reći, da nigdje nije tako nesiguran život, kao što je u ovom zaseoku, zbijenom među pukotine klisura Treskavice planine. Tu se s mukom obrađuje polje i od kamena i vode otima zemlja, teško se živi i sastavlja godina s godinom. O tome mi pričaše stari jedan seljak musliman, koga zatekoh još prije Turova na jednoj njivici.

Svojim drvenim ralom ruje zemlju redajući brazdu za brazdom. Ponekiput pogledava prema planini i s nekim jačim zanosom prione čvršće za ralo, iza čega mu raonik dublje zapara rodnu grudu. Možda on tada razmišlja o boljim vremenima gledajući i podnoseći bijedu i nevolju, koja ga tare iz dana u dan.

— Veliki su snjegovi još na planini, bit će studeni daleko do u ljeto, žurimo sada, jer je ova naša uska dolina čemerna. Planina nas pritisla sa svih strana a vidiš i sam — govori on — da još niti sada, iako je travanj na izmaku, gore nema crne mrlje. Čak i tamo na Zupcima, gdje najranije zacrni, sada je još sve bijelo. Polagano kopni snijeg ove godine — priča on i koraca ujednačeno za ralom predavajući se svom svojom staračkom snagom ovome mukotrpnom poslu. Potiče, s vremena na vrijeme, otegnutim jedno-složnim uzvicima svoja četiri vola. — E, da imam još dva ovakova bijelca, više bi mi žita rodilo. Vidiš, eno tamo moj komšija sa osam volova ore, ima manje oranice od mene, a obilnija mu je žetva od moje. — Kad govori ovaj seljak, nema kod njega nekog gnjeva, sve odbija na sudbinu. — Kismet je takav, šućur Alahu!

— Kroz koji dan pa će se usovi otisnuti s planine, onda ti je ovdje kod nas lijepo. Vidiš da još gore nisu u stijenama ostavili nikakovih tragova, samo bjelina i neka tišina, ali uskoro će početi, pa da čuješ, kako planina oživljuje. S početka poistihano i porjeđe, a kasnije jače i žešće. To ti potraje nedilju, dvije dana pa se sve smiri i utiša kao da nije ništa ni bilo. Samo, eto tamo, na Nikolinim i Čabenskim stijenama prošara se crnina. Tada kod nas počinje ljeto i lijepo vrijeme. Zima je tada otišla, iako su gore još veliki snjegovi, nama postaje ovdje dolje ugodno toplo. — Polagano stari priča i kao da osluškuje život planine. U svakoj misli, koju on zbijenim riječima iskazuje, odražava se životno iskustvo prekaljeno u borbi s prirodom i divljinom, koja s planine struji.

— Svaki onaj usov i sipina drukčije ti se javlja. Svaki ima svoj poseban glas i jeku, pa zato i znam, s koje se stijene osipa. Rijetko kada da ne potrefim, odakle se je usov odronio niza stranu.

— Sa Paklješa odozgor uvijek ti jednako zvoni, kao da si pušnuo u golem rog. Sa Zubova a i dalje tamo do Oblika kao da neki živ stvor ljuto cvili, nekako tanko pa tužno i rastrgano. — Priča

tako stari polagano, a pogled mu klizi put blještavih oštraca planine, kao da od nje traži potvrdu svojim riječima.

— Najbješnje puca tamo pod Čadorom pa sve onamo do Barica. Da čuješ samo, kako potmulo tutnji, rekao bi da je bubanj međedara, samo neki golemi bubenj. Ta tutnjava ječi nekako podugo i strašivo, što dulje, sve to mutnije, pa izgleda kao da evo ispod ove naše dolinice klobuča neka voda. Nekih godina baš tu zna snažno tutnjiti, a i podugo. Tada nam čobani s jeseni jave, da je zimus taj usov silu zla počinio u šumi. U proljeće nam onda i ova rječica ponese silu drvlja i kamenja, što ih je usov sobom do nje ponio. Da vidiš samo onda, kako se sve to valja i gomila, rekao bi, sve će pred sobom porušiti i ponijeti. Kazani su tada pravi mlinovi, sve ti se tu miješa, lomi, puca i usitnjuje. Što nije gore satrveno, tu ga eto salomi ovaj klobučac rijeke. Vidiš, baš kada se neke godine u tom kraju usovi pomame, nema ti onda nama ovdje dobre hrane. Udari u žito neka bolestina, a i korov je počešći, a hljeb više gorak. — Priča stari, a na licu mu sve više iskače bora. Valjda razmišlja o tim teškim godinama, jer bijeda, kojoj su tada izloženi, ostavlja na njima neizbrisiv trag i sjećanje. — Ali, šućur Alahu — nastavlja on — nisu nam sve godine takve.

— Duga je i opora kod nas zima, još ni stari snijeg sav ne ode, a eto već prvi dani jeseni donose nam drugi. Ponekad zimi prode i nedjelja dana, a da ne možeš daleko od kuće maknuti. Vidiš tamo s one kose biju nas vjetruštine, čini se, da će nas satrti. Zapali tako zimi, pa po nekoliko dana ne prestaje, izgleda, ostrugat će cijelu ovu dolinu. Eto vidiš — pokazuje na masnu izrovanu brazdu — zemљa je dobra a i rodna, ali što ćeš kad smo na pragu planine, pa kako ona živi, tako valja i nama. Studen odozgor bije, pa ne da žitu napredovati, a i rani mrazovi ofure često dolinu, pa nam sav trud propane. Prekodan je sunce toplo, ali šta ćeš kad prekonoć dolina pobijeli od mraza, a to nam nekad i usred ljeta bude. — Tako priča stari svoju nevolju, pozna dolinu i njezin život, a prema tome uskladjuje i svoj. Nema kod njega velikih problema, jer zna šta hoće, a da li će mu planina, kako on kaže, pomoći da svake godine dočeka da mu žito sazrije, to je kismet, a i Alah je tako odredio.

To je jednostavna i prastara priča, koju su i njegovi pradjedovi poznavali u ovom životnom ritmu planine, kojim on i sada s mještanima živi. Surov je to život, a borba nejednaka i mukotrpna, jer su uslovi omeđeni skrajnim primitivizmom, pri kome se cijelo živanje mještana potpuno uskladjuje s grubim zakonima prirode.

Planinarska kuća J a b l a n d ô, zavučena u dnu vrtače, sada još do krova zasuta snijegom, ugodno je iako skromno naše boravište

na ovoj planini. Tišina i sklad planinskog mira, naročito u ovoj kućici, dolaze do punog i nesmetanog izražaja. Prestaje fijuk vjetra, nestaje drhtaja uzduha od proolmljenih usova, gube se svi oni uzročnici, koji nas po danu gore u planinskom uskomešanom životu susreću i prate. Ovdje svega toga nema, svuda je mir, mir koji zapanjuje, ali mir koji toliko puta zaželimo dolje u gradu.

Ushaćeni smo i zadovoljni vožnjom, koju nam vršci skija polučuju u ovim krasnim krajevima. Zato i večernji časovi u ovoj skromnoj kolibici prolaze ugodno i veselo. Nema nikada ni u jednoj pojavi života ovdje na planini prezasićenosti niti dosade. Svaki dan donosi sa sobom nova proživljavanja i nove radosti i to uvijek na drugi način i drugim, dosada još nepoznatim redom. Svakim danom

Foto: Dr. J. Flegerović

Treskavica: Nikolinje stijene

postaje se zadovoljniji i veseliji, jer blagodati, koje nam je planina pružila u svim fazama svoga života, ostavljaju na nas dojam ne-prolaznog značaja i vrijednosti.

Premda malo vremena proboravljamo u toj kući, ipak utisci u njoj proživljeni ostaju nekako svakome dragi. Možda je to baš radi ovoga mira, koji tu caruje i koji nam dozvoljava da nesmetano i mirno još jednom u mislima proživimo dogodaje minulog dana. Tada je drug drugu bliži, neposredniji. Gore u planini i najopasniji doživljaji brzo se zaboravljaju i ne pridaje im se dovoljna pažnja, kao što je to sada slučaj — kada se oni prepričavaju uz drhtavi plamen svijeće i polagano puckaranje suhe borovine, koja izgara.

U časovima ranih jutarnjih maglica odvodi nas skijaški trag iz ovog mirnog i zavučenog skloništa duboko i daleko u planinu. Su-

tonski treptaji posljednjih sunčevih zraka došaptavaju nam dobrodošlicu pri povratku u ovu dolinu. Zapravo je to vrtača, čije strane gotovo odasvud pritiskuju zidove kuće. Prema istoku su strane vrtače unekoliko razmagnute, da bi ih još više nadvisila gorda stijena Oblika. Zapravo čitavu gromadu Oblika tvori zbijen kameni zid, visine preko 350 m, s koga blješte tisuće izukrštanih zaledenih smetova, koji su išarani brazdama sleđenoga snijega, radi čega nam i izgleda taj vrh grandiozniji i ljepši nego ljeti, kada je siv i gotovo gladak.

*

Lagani povjetarac nam na mahove donosi nježni opojni miris proljeća, koje već uvelike buja u dolini. Tamo se priroda naglo budi, otkrivajući i dočaravajući nam život, s kojim se ovdje još direktno ne susrećemo. Ovdje, na ovim zasniježenim predjelima krajine tek na mahove prostruji grč novoga života, koji se daleko ispod nas polaganom odvija. Tako za tihih večeri, kada se zasniježena krajina zrcali pod zlatasto platinastim zracima uštapa, tiho šumi taj život, što ga budi proljeće. Dolina nam javlja, da smo na pragu lijepih dana kada se planina pomalo oslobođava svoga zimskog vrijemeža. Tada šuma sa svim svojim dubokim zaklonima poprima veseliji i bodriji izgled pronoseći preko vrška svojih stoljetnih divova jek novoga podmladenog života.

Dani su to ugodnog iznenađenja, puni skladnog kontrasta, pri kome se izmjenjuju dva oprečna života planinskog kraja. Zaledeni i kristalnim snijegom prekriveni krajobrazi polagano mijenjaju svoj oblik pod učinkom žarke topline sunčanih dana, koja svakim danom sve više i jače pretvara usnuli život prirode u veselo jek pomlađenog životnog ritma. U ovim danima kada se u planini osjeti proljeće — opažamo dva svijeta, dvije krajnosti, ali ipak obje tako ugodne oku. I s jedne i s druge strane pozdravljaju nas njihovi specifični odrazi, što su tako jasno ovdje obilježeni.

Dok u ovim planinskim visoravnima još uvijek prevladavaju zimski pejsaži, podno planine, tamo dolje daleko ispod granice — gdje se snijeg otapa, iz masnih debelih brazda oranica, dižu se prozračne maglice i gube se tam — put gudura rječice, da u sjeni njihovih stijena iščeznu. Seljaci kažu, kada se te maglice podižu sa rodne grude, da tada zemlja diše. Tada nekako zamišljeno promatraju put tih maglica, kao da u njima vide odraz svoga žilavog napora, koji ih čeka — dok dođu do kore kruha. Promiču te maglice dolinom, a zemlja odmorna bubri pomalo se raspadajući pod sve jačom sunčanom toplinom, a gore na planini talože se i puckaraju zaledeni slojevi sve jače i bješnje.

Koliko tajni i skrivene ljepote krije ova planina u svojim divljim

gudurama i stijenama, čije barijere obrubljuje horizonat krajine do najviših visova planine. Kakova ljepota mora da je tamo, to možemo tek zamišljati, a ujedno i razumjeti, da vrsne penjače može privući ovakova divlja i razrovana stijena. Ovdje je baš to stijene, za koje planinar može kazati da je divno samo kao cjelina ili obilježje jednog kraja. Provlačeći skijaški trag u sjeni njihovih litica možeš spoznati pravu vrijednost opažanja nestora slovenskog planinarstva Dr. Tume: »Bez penjanja i skijaškog planinarenja i uživanja šumske prirode nema poznavanja planine do njezinih zadnjih i najveličanstvenijih pojava. Takovo poznavanje planine nas vodi dalje otkrivači nam sve novije i ljepše vidike«.

Foto: Lj. Stipić

Treskavica: Predjeli Velikog jezera

Tope se snjegovi, kaplje voda niz ledenice sniježnih nasipa, a na daleko odzvanja potmulo škriputanje ledenih slojeva. Prestaje pomalo ovo dosadašnje ogromno i gotovo vječno šutanje sledenih stijena. Led se tali, postaje prozirniji i razriveniji odvajajući se sve više i češće od stijena. Stijene i litice a i čitava barijera oživješe novom pojmom, koja daje cijeloj krajini novo obilježje i novu ljepotu. Život, zaista je to neki poriv života, kojim je krajina, a s njom i ovo stijenje postalo nemirno i uskomešano. Na svim širinama i visinama svake stijene prskaju pukotine i sve jače se odronjavaju ploče i komadi stružući golu liticu te odnose sa sobom zajedno u dubinu komade svoga stanca. Ruše se usovi, lome se strehe i debeli slojevi napuha, vjetrom uklještenih među zupce razrivenih stijena. Oživjela

su brojna točila, plazovi i grbavi kamini. Puši se podnožje Čabe od srušenih lavina, odjekuje dolina Jezera od tutnjave, kojom je popraćeno otkravlјivanje pojedinih stijena. Svakim danom sve više je crnina među liticama. Pomaljaju se sve češće okupane stijene ljeska-jući se tako na suncu, stresajući sa zadnjim otporom sa sebe zimski pokrivač — ali s tim se ujedno oslobođavaju sve one trulosti i rastoceneštvi, što ju je vrijeme prouzrokovalo. — Sada ostaje samo čvrsta sivkasto-bijela stijena kao stražar kraja, nad kojim je izvišena. Svaka od njih strši iz ove napola zaledene krajine. Čini nam se, da je svaka viša, nego što je bila pri ranijim susretima. To je valjda radi toga, što nam sada od njih struji onaj britki zrak odsjeva plavičastih snjeđova, razbacanih u svim smjerovima po njihovim skoro ogoljelim stranama. Malo pomalo stijene postaju hrapavije, a tu i tamo jače i bolje se zapažaju na njima lomovi otkinutih blokova, a i tragovi, kuda su pri svom padu dolinom protučnili.

Jučer se je srušila odozgor sa Djevojačkih stijena debela streha, što ju je vjetar tako obilato zimus zaobljavao i uveličavao. Prepukla je na samom rubu stijene, a tako je ponosno stršila među zupcima, zbijena i čvrsta, praveći divnu svjetlucavu ogrlicu onim ogoljelim tornjevima. Sada gore zjapi velika ploha sure stijene, što nam izgleda kao točka velikog zareza, čija je putanja obilježena protutnjalim odronom.

Ti zarezi ređaju se sve češće, jedan za drugim na barijeri Čabenskih i Djevojačkih stijena. Dolina Jezera postaje sve jače izrovana i neuredna. Nestalo je one harmonije zimskog pokrova. Umjesto onih oblih i blagih površina, pojatile su se gomile razbacanih gruda snijegova, leda i kamenja. Ni jedan djelić nije sličan drugom. Krajina podrhtava od čestih odrona, a zrak nam prinosi još uvijek tutnjavu njihovog slijeganja.

Tako proljeće najednom počinje skoro bez ikakovog prijelaza, kao što to kaže dolje onaj stari seljak, najednom ga osjetiš da je tu, a kako je došlo, to ne možeš znati, a niti odrediti, kada će doći. Čekaj, slušaj, a ponajviše promatraj pa ćeš biti zadovoljan, govori on, a odista ima pravo. Tako bi i jučer. Krajina miruje, nigdje daška vjetra, naprosto savršena tišina. Upravo sam se u spustu približavao Djevojačkim stijenama s vrha Ljeljena. Još mi je u ušima treperio šum vožnje, dok najednom gore visoko u stijenama odjeknu rezak suh prasak, kao fijuk dvostrukog biča. Odjeknuše susjedne stijene, utiša se echo, a za njim nastupi potmuo žubor, sličan zvuku, koji nastaje kada se daleka grmljavina stišava. To nekako para zrak — uzdižući se i spuštajući, čas kao da je nekoliko kilometara daleko, a čas prelijeće preko sniježnih ploha tako silno — da se čini da izbija pod našim nogama. Istovremeno s najvećim treskom odvaja se od

stijene čitava streha, rušeći se preko njenih izbočina uz strahovitu tutnjavu, koja postaje sve jača, dok se sasvim ne izgubi duboko dolje u dolini jezera. Paralelno sa tim glavnim odronom i njegovom paklenskom tutnjavom odronjavaju se istovremeno skoro sa svih okolnih bližih i dalnjih stijena brojni — a moguće još i veći usovi. Čak tamo i s najdaljih, na suprotnoj strani Nikolinih stijena, odlaze manji i veći usovi prema Kozijoj luci. Svaki čas ponegdje presiječe inače uskomešani uzduh onaj suhi reski prasak novog usova. Dulje od pola sata potrajava je simfonija ove divljine, iza čega je nastala takova tišina — da nije moguće povjerovati, da je uopće maločas vladao toliki nerед i buka u ovoj okolini.

Promatrajući tako veličinu i silu ovih pojava dolazi se nesvijesno do spoznaje o grandioznosti učinka, kojim planina djeluje i zarobljuje osjećaje čovjeka. Nastaje neki uzvišeni osjećaj nemirnog zadovoljstva — kojim se nijedan drugi ne može nadomjestiti.

Tutnji tako gore u stijenama echo dalekih i blizih odrona. To su odjeci planine, čiji nam ritam napinje živce i užitak do maksimuma, jer i u nama treperi nešto, kao da i nas rezonancija zvuka nosi sa sobom. Treperenje uzduha odmiče prema dolini, jenjava i prekida se, a našom nutrinom dugo još odzvanja onaj bijesni ritam uskomešane prirode.

*

Skijaški trag odvodi nas svakodnevno daleko u planinu. Zaviri se i tu i тамо, ali obično nam toliko toga još ostaje nepoznato. Sa Paklješa ili Barica upućuje se pogled put toga nepoznatog kraja do njegovih najdaljih gudura i litica. Odavle se one pozdravljaju, a jednom će i тамо valjda vrhovi mojih skija da zaparaju vijugavu brazdu. Prizor je to toliko skladan i lijep, da se ne može usporediti ni s jednim sličnim. To je nešto, što se ne viđa svaki dan, — što se lako ne zaboravlja i što nas stalno tjera da krenemo jednom i u te nepoznate primamljive dijelove ove planinske krajine.

Opraštajući se sa sniježnim pejsažima ove krasne planine obuzima nas trenutno tuga. Valjda to uvijek biva tako, kada se uz posljednji spust i krajnju kristijaniju pretopi u nama sve ono dotadašnje zadovoljstvo u jedan jedini sklad treperave nostalгије, koja nas obično prati, kada se od nečeg priyatnog oprštamo.

Zadnjim pogledom obuhvatamo tada krajinu, kao da želimo jednim zamahom i u jednom jedinom trenutku proživjeti svu onu sreću i čar, što nam ih pružahu utisci s ovog zadnjeg skijaškog vrludanja. Zadnji su to spustovi, pa zato su nam baš toliko dragi. Svakim korakom na povratku u dolinu oštraci stijena postaju sve dalji i tamniji. Sjene vrhova su već toliko duge, da se prepliću i stapaju s tamnim zelenilom šumovitog predgorja...

Jedan posjet gordom Jalovcu

I. Bahlin (Zagreb)

U modro zvjezdano nebo urezala se je rogljasta piramida Jalovca. Pravi — — — horn. Stojim kraj planinarske kuće u Tamaru sâm, jer je drug ovaj puta zapriječen, pa ne može sa mnom. Trojica članova naše A. S., sa kojima sam došao do kuće, sklonuli su se u nju da prespavaju tih par sati, jer će i oni u zoru da se popnu na Visoku Poncu. Kroz duboku škrbinu kuloara odsijeva magičnim sjajem mlaz mjeseceve svjetlosti, razljeva se po stijenama i grebenima Ponce i škrto se zaustavlja nad dolinom Planice, koja leži u mističnoj sjeni iza kolosa Travničke stijene.

Stresem se od hladnoće i polazim dalje kraj karaule prema kuloaru. Sumnjičavo me motri graničar, kojemu se legitimiram. Sigurno misli: Sa ovim nije sve u redu, pa me pita začuđeno: »Ta kuda ćeš, bre, sada u pola noći među ove klisurine? Izgubit ćeš se i poginuti, bolan!«.

»Mani, druže, i onako ne će biti mnogo štete. Jedna usijana glava više ili manje, jer od nas ti, prijatelju, ima slabo koristi. Nedjeljom samo tumaramo okolo kroz žbunje i kamenje, a radnim danom opet snujemo, kuda ćemo« pokušavam da se opravdam pred vojnikom, kojemu nikako nije jasno, što može da traži čovjek tamo, gdje nije ništa izgubio.

Nastavljam lagano po stazi kroz gustu bukovu šumu i doskora sam na sniježištu, koje dopire još vrlo nisko. Kasno je proljeće, 19. lipnja. Snijeg nije previše tvrd, ali čim sam se malo popeo i stigao do veće strmine, navezujem dereze, da lakše i sigurnije napredujem, jer je tamno u sjeni, pa ne vidim dobro kuda hodam. Negdje na lijevoj strani u stijeni Travnika začujem gromoviti tutanj paloga kamenja, a malo zatim projuri kraj mene odnekle s Jalovca ili sa sedla Koti par ovećih kamenja. Zabrinem se. Izabrao sam loš dan za uspon. Danas se Jalovec ljuti i obasipa svoje štovatelje pozdravnim salvama. Ali neugodnim i opasnim.

Sa zlom slutnjom ulazim u kuloar. Držim se čim više desno uz stijenu, da se pred eventualnim padom kamenja sklonem pod prevjесu. To je moguće samo u proljeće i rano ljeto, dok još nema putotinu između snijega i stijene. Katkada zažviždi koji manji kamenčić i zabije se u snijeg prskajući oko sebe. To me još više opominje na oprez i drži moje živce u stalnoj napetosti. Napredujem vrlo lagano radi opreza, tako da me je na drugoj trećini kuloara stigla već i zora. Malo lakše dišem jer vidim i gigantska vrata kuloara, pa se tješim da je najgore prošlo. Izlazim na sredinu da brže napredujem, no stoj! Što je to?!

Nije li to malo zaropotalo, tamo negdje gore na onoj karakterističnoj Jalovčevoj vršnoj ploči? Poput zvijerke, koja uoči opasnost, instinktivno skačem k stijeni pod prevjesu doduše slabu, ali nemam vremena da tražim drugo sklonište, jer je to sve trajalo najviše tri do četiri sekunde. Munjevitom brzinom skidam naprtnjaču i pritišćem se leđima uza stijenu. Sa gromovitim praskom srušilo se desetak kamena sa vrha, točno na ono mjesto, gdje sam par sekunda prije stajao. Jezoviti srh prošao mi je tijelom, da sa zabrinutošću promatram malu izbočinu nad glavom i pitam se, je li dovoljna da me zaštiti, no izlaza nije bilo i maknuti se nisam smio, jer znadem da je to tek početak. I zaista ovih par kamena kao da je oživjelo stijene. Grozna grmljavina propara zrakom i ospe se iznad mene i oko mene poput tuče lavina kamenja. Pada mi nad glavom, odbija se od moje zaštitne prevjese i zabija se u snijeg preda mnom. Pune su mi oči i usta blata i snijega, ali sam ipak donekle sačuvao prisutnost duha i čekao konac divlje pjesme. Još par manjih lavinica i sve se smri.

Tako sam prošao to grozno krštenje. Krštenje kamenom, kojim me je na sebi svojski krstio Jalovec, da budem dostojan ući u njegovo carstvo.

Izlazim iz moga skrovišta i brzim tempom se penjem iz kuloara. Napolje, samo napolje iz njega! Tek sada sam svjestan cijele situacije. Bio sam u ozbiljnoj smrtnoj opasnosti prvi puta, otkada hodam po planinama. Jalovec, Jalovec! tako li ti dočekuješ svoje posjetnike? S mrtvačkom glazbom. Sjećam se dobro našega prvoga uspona kroz kuloar, kad je bilo sve mirno, a ja još nevješt u hodanju po snijegu i ledu, pa da se je to onda dogodilo, bila bi to sigurno zaključna tura moga planinarenja, a ovako je to bio samo ozbiljan memento.

Frelazim preko sniježišta, skidam dereze i izlazim na greben, koji već obasjava sunce. Sjedim na razu i gledam fantastično komešanje magle u dolini i krmicama na strani Trente. Iz magle vire samo vrhovi pa se orijentiram gledajući na zapad: Mangart, Viš, a kraj njega? Dah mi staje i ja samo gledam, ne, gutam očima bajnu drzovitu piramidu Montaža. Da, on je to! Samo on se diže iznad gomila svjetlucave magle tako veličanstveno i samosvijesno i tako — daleko. Neka nostalgija me obuzima. U živoj mi je još uspomeni prošlogodišnja tura sa drugom u Italiji, kada smo namjeravali da obidiemo i zapadne Julijce, ali nam to radi kratkoga vremena nije potpuno uspjelo i uspon na Montaž je ostao samo daleka čežnja. Triglav se slabo vidi, igra se skrivača, kao i sva njegova okolica, oko čijih se vrhova gomilaju oblaci i magle.

Po grebenu prema vrhu mi se mjestimično isprečavaju sniježni zapusi, preko kojih se prebacuje vjetar u ledenim valovima. Konačno

sam na vrhu Jalovca (2643 m.) Sklanjam se od vjetra na jugoistočnu stranu i tu se u zavjetrini odmaram i rekonstruiram u glavi cijeli dogodaj u kuloaru, kombinirajući što da učinim, da ne moram istim putem natrag. Znadem da postoji i put kroz Jalovčevu škrbinu, koji izlazi negdje ispod kuloara, ali je po pričanju drugova napušten. No ipak se odlučujem za taj drugi put, pa ukoliko mi posluži vrijeme, mogu stići još i na Mojstrovku po grebenu Travnika, koji mi se gledan odavle čini vrlo pristupačan i prohodan. Pravi »Gipfelfresser«, zar ne?

Spuštam se kližući na cepinu prema škrbini, u kojoj je gusta magla, te umalo što nisam ovdje po drugi put nastradao, i to ovaj put svojom neopreznošću. Zaustavio sam se naime tek par metara pred rubom žlijeba, iza kojega vidim samo dubinu i maglu. Pošto sam se odmah uvjerio, da tu neće biti puta, prelazim lijevo u stijenu tražeći markaciju i našavši je idem dalje osiguranom stazom. Klinovi klimaju ili manjkaju, a žica je potrgana, te nije baš ugodno silaziti, kad čovjeku pod nogama zijeva vrtoglava dubina od kojih 500 m, a bez običajnih izbočina i polica u stijeni. Svakako je to jedna od najeksponiranih osiguranih staza u Julijskim Alpama, a izveo ju je još D. u. Ö. Alpenverein, kako se razabire iz ploče pričvršćene na jednoj litici. Silazim iz stijene na strmi snijeg i po njemu na škrbinu, te odavle zaokrenem u Planicu.

Sa Jalovca zazviždi kamen. Taj je odlučio. Magla se polagano razilazi i ja odustajem od spusta u Planicu, te prelazim na talijansku stranu. Imam i malo straha, da ne sretнем kojega talijanskog grančara, zato oprezno izvirujem iza pojedinih zaokreta na stazi koja vodi iz Jalovčeve škrbine južnom bočinom Travnika i Mojstrovke na Vršić sedlo.

No danas me je pratila sreća i — magla, kao i onaj put, kada smo se ja i moj drug, dvojica nemirnih lutalaca u neobuzdanom planinarskom nagonu odlučili za uspon na Razor po talijanskom teritoriju preko Križkih poda. I onda smo isto ovako šuljajući se napredovali od ugla do ugla, od vrtače do vrtače u neprestanom strahu pred susretom s graničarima i uspjelo nam je konačno da osvojimo Monte Solcato (Razor). Doduše tada se nisam dao nagovoriti od druga, da se vratim istim putem, jer sam bio sretan, da sam izmakao iz lavljeg ždrijela i nisam imao nimalo volje, da se koristim besplatnim »stanom« u gostoljubivoj Trenti. Spustio sam se zato radije makar i nepoznatim terenom po njegovu silno razvijenom sjevernom grebenu, a zatim prema Kriškoj stijeni i uspio sam — dok se je drug uzdajući se u svoje znanje talijanskog jezika vratio istim putem.

Ali to je već zaboravljen i eto me opet ovdje. Obišavši najstrmije klisure u škrbini ostavljam markiranu stazu i dižem se po jednoj polici na greben Travnika. Opet vrca kamenje oko mene. Što je to opet? Ta ovdje nema velikih stijena, da se ruši kamen. Gledam iznad sebe. Četiri divokoze motre me pozorno načuljenih ušiju. Gotovo čitavo južno pobočje Travnika je posijano tamnomodrim cvjetićima prekrasnog encijana uz koji ima u izobilju i ostale alpske flore.

Kako li pitomo izgleda ovaj greben sa Jalovca, a puna četiri sata sam se spoticao o rasparane njegove ploče i grebenske gromade, dok nisam prilično umoran stigao iz škrbine na Mojstrovku. No ipak mi je taj grebenski put u lijepoj uspomeni, radi prekrasnih vidika na zeleni baršunasti sag Planice i Gornje Trente u toliko više, jer prolazim ovuda prvi put.

Spuštamо se na Vršić po sjevernoj stjeni Mojstrovke osiguranim stazom i odmorivši se u Erjavčevoj kući nastavljam u Kranjsku Goru. Poslije izdašnog pljuska, koji me je srećom stigao u kući, bio je zrak nevjerljivo čist i mirisan. U silno oštrim izrazitim konturama se odrazuju grebeni kranjskogorskog amfiteatra, a tamne crnogorične šume odišu rosnom svježinom.

Dachstein (2993 m.)

Ivan Bumba (Zagreb)

Tiho i lagano sipila je kišica nad dolinom rječice Enns, kada sam izišao iz vlaka u mjestu Schladming, kao da je htjela prikratiti mi užitak, što sam ga očutio došavši podno gorskih velikana Dachsteina. Kap po kap upijala je žedna majčica zemlja taj nebeski dar, koji joj je bio i te kako potreban, što se je vidjelo po njenoj raspucanoj površini, dok je lišće na drveću šumeći pjevalo simfoniju prirode i one tajanstvenosti šume, koja čovjeku toliko godi.

Štajerski gradić Schladming je ljetovalište i polazna točka k vrhuncima Dachsteina s juga i na mnoge druge vrhunce, kojima je okružen, a leži na visini od 732 m. Tu se može čovjek opskrbiti sa svime, što mu je potrebno, a lijepi hoteli i skromna prenoćišta daju planinaru izbor skloništa, da si odabere koje mu najviše odgovara.

Kada sam sklopio pakt nenapadanja s kišom, pošao sam rano ujutro dobro markiranim putem iz Schladminga lijevo kroz šumu uzbrdo na vrh Kulma, briješa, što zatvara vidik prema stijenama Dachsteina, i to najprije kraticom, a onda cestom, tako da sam došao na visoravan Ramsau kod evangeličke crkve i groblja (1136 m), pa uz crkvu lijevo kraj penziona Eberlechner ispod Mitterecka na kuću Austria Hütte (1638 m), dokle sam trebao 5 sati potpuno laganog uspinjanja.

Visoravan Ramsau je po prilici 9 klm dugačka i 3 klm široka, na njoj je tlo obrađeno marljivim seljačkim rukama, tako da se oči nasađuju u harmoniji i povezanosti obrađenih polja, livada i zelenih šuma. Kućice su iz arišova drva na kamenoj podlozi, s balkonima punim raznolikog i šarenog cvijeća, s kamenjem na krovu, da ga vjetar i bura ne oštete.

Austria Hütte, obnovljena i preuređena, otvorena je 1932. godine na mjestu stare i neugledne kućice, koja je bila sagrađena još godine 1880., a leži na raskršću dvaju puteva lijevo kroz Schadering, a desno kroz Edelgries za uspon na Dachstein. Odličan komfor, radio, vlastita električna centrala i lagani prilaz do nje

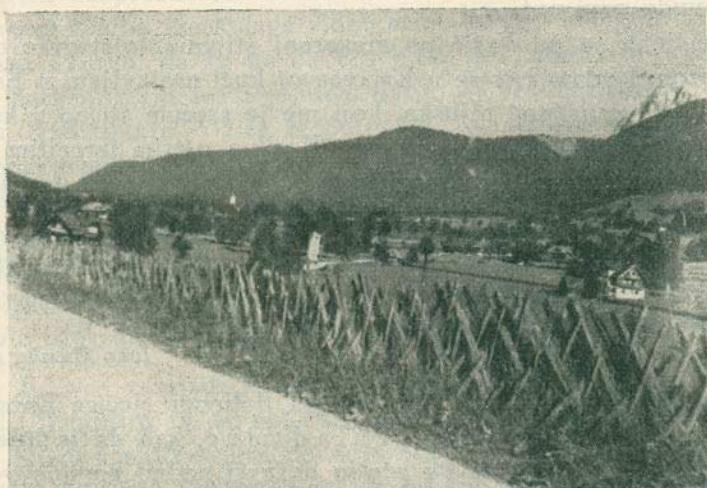

Foto: Ivan Bumba

Dolina Ramsau

može zadovoljiti i najrazmaženije turiste. Terasa, kojoj je polovica zatvorena staklenim stijenama, a polovica slobodna, odlična je za odmor, a iz nje pruža se prekrasan pogled na sve strane, pa je po lijepom vremenu krcata gostima, koji provode svoj dopust u dolini Ramsau i Schladming.

Od kuće Austria Hütte vodi 45 minuta dugi put uzbrdo do zapadnog podnožja Türlspitze i dalje na sedlo Schönbüchel, gdje leži kuća Dachstein Südwand Hütte na 1910 m visine, a koja se nalazi, kako joj i samo ime kaže, podno južnih stijena Dachsteina: Torsteina, Mitterspitze, Visokog Dachsteina, Türlspitze i drugih, a ujedno je s nje prekrasan pogled dalje na Rauchheck, Rettenstein, Visoke Ture sa Grossglocknerom i t. d. Odavle sada započinje tek pravi uspon.

Drugi dan krenuo sam sa Südwand Hütte strmo u vis po grebenu do sedla Zughalssattel (1980 m) pol sata, a onda po travi i kamenju u jugo-zapadni otvoreni kotao Schwadering, po njemu u vis desno, dok se ne stigne podno stijena. Sada se podje lijevo preko točila, pokrivenog snijegom, ispod pećina do ulaza u samu stijenu. Tu je prvi susret s klinovima i željeznim motkama. Po toj stijeni strmo u vis (dobro osigurano) do crvenog žlijeba, pa oko jednog ugla lijevo u vis do oko 20 m visoke stijene 70 stupnjeva nagnute i po njoj van do Hunerscharte (2602 m) 2 sata na Schladminger ledenjak.

Jutarnja magla sakrivala je još potpuno onaj grijesni dolinski svijet, dok su se u daljini kupali planinski vrhovi u prvim jutarnjim zrakama sunca. Kao kakav kralj okružen svojim vazalima blioštio je u daljini ogrnut bijelim hermelinskim plaštem Grossglockner i njegovi susjedi Visokih Tura. Od Hunerscharte pošao sam lijevo ravno na izraziti vrh Hunerkogel (2685 m), gdje sam se naužio tog lijepog pogleda.

Spustio sam se natrag na Schladminger ledenjak, pa po njemu natrag na sedlo Gaidstein (2647 m), zatim lagani okret nalijevo na Hallstattski ledenjak, zapadno u vis do istočnog podnožja lijevo Visokog Dachsteina, a desno Niskog Dachsteina.

Kako je bilo dosta snijega, bila je zatrpana krajna pukotina ledenjaka, pa se je lagano doprlo do stijene vrha, u koju se ulazi kroz jedan oko 4 m okomiti žlijeb i dalje ravno u vis, desno na snijeg i ravno po grebenu vrlo strmo do 60 stupnjeva strmoga žlijeba

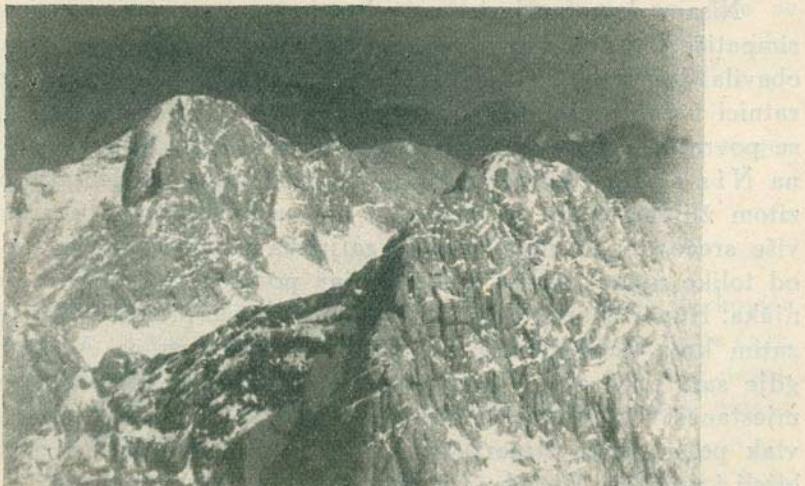

Foto: Ivan Bumba

Pogled sa vrha Dachsteina na Dirndl

i po stijeni (spomen ploča profesoru Simony) na sam vrh Visokog Dachsteina (2993 m, od kuće lagano pet sati).

Visoki Dachstein je drugi vrh po visini u Sjevernim vapnenačkim Alpama. Prvi uspon izведен je 1832. godine po seljaku Peter Gappmayr, a prvi planinarski uspon 18. srpnja 1834. po P. K. Thurwieseru sa P. i A. Gappmayrom, oba sa strane Gosau. Južne stijene su došle tek kasnije na red. Tek 14. srpnja 1889. prošli su u smjeru Mitterspitze F. Drasch i R. Schmitt, dok je samu južnu stijenu Visokog Dachsteina u pravcu Dachsteinschultera prošao E. Pichl, E. Gams i F. Zimmer 27. srpnja 1901. (tzv. Pichlweg). Prvi prolaz južne stijene neposredno na sam vrh načinjen je 22. rujna 1909. g. po vodičima iz Ramsaua Georgu i Franzu Steineru (tzv. Steinerweg), a kasnije su slijedili i mnogi drugi.

Da opisujem pogled s vrha, mislim, da ne bih našao dostoјnjih riječi, kojima bih mogao prikazati sve te ljepote. Fritz Schmitt u svojoj knjizi »Der Bergsteiger von heute« u poglavlju »Sreća na vrhu« navada od Ernsta Baumanna slijedeće: »Mnogo smo vidjeli poznatih vrhova, a još više nepoznatih. A tu se dolazi na savjete i traženje, na želje i planove. Sjedili smo cijeli sat na vrhu. Sunce je toplo sjalo, dok je zrak bio miran. Veselili smo se našem životu, bili smo bez želja, bili smo sretni«, dok sam Fritz Schmitt kaže:

»Vrh! On je simbol, cilj i ovjenčano blago velike, uzdignute gore. On obećaje sretne časove onome, koji stigne na njega, i ispunjuje stare, a probudiće istodobno i nove čežnje u vječnoj igri promjena. Što je sam vrh? Mjesto odmora na putu u visinu našega života — mjesto razgledavanja i uživanja.«

Nisam dugo sanjario na vrhu, jer sam postao nekako previše simpatičan gustoj magli, koja me je naskoro zatim s cijelim vrhom obavila brižljivo kao majka svoje čedo. Maglene vile, konjanici, ratnici i duhovi započeli su igru, čiju svrhu nisam shvatio, pa sam se povratio natrag na Hallstattski ledenjak, a odayle popeo sam se na Niski Dachstein (2934 m, 2 sata), od ledenjaka po izrazitom žlijebu lijevo na greben i na sam vrh. No i tu nisam imao više sreće, jer se magla toliko zaljubila u mene, da sam se morao od tolike njene ljubavi i »hofiranja« povratiti što brže preko ledenjaka, Hunerscharte, gdje sam se još prošetao prema Türlspitze, zatim kroz Schwadering na Südwand Hütte pa na Austria Hütte, gdje sam prenoćio, a drugi sam se dan spustio prema dolini kroz mjestance St. Rupert am Kulm u Schladming, odakle me je vlak ponio dalje Štajerskom i Austrijom do Beča i natrag u naš bijeli i najdraži Zagreb.

S Velebita (*Utisci i dojmovi*)

V. Mlinarić (Zagreb)

Od Sv. Jurja do Oltara

Srelj smo se na brodu. Bio nam je isti put do Oltara pa čemo zajedno. Iskrcali smo se u Sv. Jurju i skrenut smo u gostionicu, da malo založimo, jer je već prošao jedan sat. Mi unutra, kadno stadoše dolaziti njegovi poznati jedan po jedan.

— Zdravo, Mile, kako si?

A kad ih se skupilo nekoliko, zapita jedan:

— A kako je ono bilo?

— Šta? Pa zar se to već znade! — čudi se Mile i stane pričati.

— Znaš, sve nas je mučio. I tuko. A bio je jak ko medvjed. Namjerio se tako i na mene i udario me, da me je krv oblila. A ja — ne znam ni sam, što mi je najedamput došlo — povuci nož i udri. Baš sam ga kraj srca. I još je htio na mene, no ja ga ubodem po drugi put u ruku.

Za vrijeme njegova pripovijedanja čulo se samo od slušalaca:

— Ah! Mh! Ah! Mh!

— A je li osto živ? — zapita jedan.

— Da. Do bolnice je još živio, ali tamo je crko. Eto, a sada me zovu razbojnikom.

To je bio moj putni drug od Sv. Jurja do Oltara. Po jakom suncu uspinjemo se prečacima nas dvojica sami gazeći po užarenom kamenu.

— Uf! Sestra mi odlazi u Ameriku. Ja je moram još jedamput vidjeti! Ako je ne nađem kod kuće, zaklat ću onoga, što me zadržao do danas i nije me htio ranije pustiti kući! — žesti se on. Sve se čuvam, da mu se bilo čime ne zamjerim, jer osim nas dvojice nadelko nigdje nikoga, a kakav je žestok, mogao bi i mene malko poskakljati nožem...

Na Lopćima smo se malo odmarali. Tu nas stigne jedan njegov znanac. Sad mi je već lakše. Do Oltara čemo utroje.

Rosijev i Novotnijev kuk. Varnjača.

Već treći dan lutam sâm po Velebitu. Mrtva tišina na Jerkovića dolcu svaki put na mene neobično djeluje. Ni klik se ptice tu ne čuje, ni zvrčanje kukca, a i sâm zrak kao da je zamro. Tek ako koji osamljeni leptir nečujno preleti uzduhom. Pred kolibom nisam mogao dugo izdržati. Nešto me tjeralo dalje.

Od Premužićeve staze uspeo sam se vrlo lagano na Rosijev kuk, a odavle u istočnom pravcu sjevernom stranom stijene, što se ruši u duboku vrtaču, do pod vrh Novotnijeva kuka. Na mjestima se trebalo

malo i proverati pomažući se rukama i nogama, dok se ne stigne na vrh.

Tu sam na kuku sjedio dugo i nepomično. U dubokoj tišini kružio sam pogledom. Oko mene nanizali se vrhovi i kukovi, šiljci i tornjevi, kupole i čunjevi. Daleko se na zapadu plavi more. Upijao sam u sebe ove ljepote. Tu se osjeća čista duša. Tu je čovjek sasvim prepusten svojim čuvstvima. Tu je nebo tako blizu! Od nekog bih nepoznatog zanosa zakliktao poput ptice u visini! Ali ne! Bolje je ovako u tišini pustiti, da se misli i osjećaji slobodno šire i krile...

Na povratku nađem na stijeni na strelice s oznakom smjerova: prema istoku s natpisom »Varnjača«, a prema vrhu s oznakom »Novotnijev kuk«. Prema tome sam se malo prije uspeo po staroj markaciji. Vratim se ponovno na vrh. Odavle se vidi spojni greben u jugoistočnom pravcu prema Varnjači. Spustio sam se na susjedni manji kuk, gdje sam naišao na staru izbljedjelu oznaku s nekim nečitljivim imenom. Odavle se prešavši preko uskog sedla dolazi na greben i po njemu se nastavlja u istom smjeru mjestimice kroz dosta gustu klekadinu. Tu i tamo vidaju se tragovi markacije sve do Varnjače (1570 m). Od Novotnijeva kuka do Varnjače put traje oko 45 min. S Varnjače može se onda spustiti označenim putem u vrtaču na zapadnoj strani i onda usponom doći na Premužičevu stazu.

Varnjača se nalazi, tako reći, u središtu Rožanskih kukova pa i ako visinom zaostaje za nekim vrhovima, ipak je vrijedno popeti se na nju. Bijeli vrhovi Krajačeva kuka, Crikvene, Pasarićeva kuka, Gromovače, Vratarskog kuka i Kozjaka, sve je to kao na dohvati ruke, dok se drugi udaljeniji vršci gube daleko na obzoru pokriveni blagim zelenilom i obaviti modrilom.

